

hayatının ilk yıllarıyla ilgili çok az bir kısmını kaleme alabilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Orhan Şaik Gökyay, *Seçme Makaleler 1: Eski, Yeni ve Ötesi*, İstanbul 1995, s. 25-39; Gültekin Koç, *Orhan Şaik Gökyay* (lisans tezi, 1973), AÜ DTCF; Ülkü Öztürk, *Orhan Şaik Gökyay'ın Ozanlığı* (lisans tezi, 1980), AÜ DTCF; a.mlf., "Orhan Şaik Gökyay'ın Bibliyografyası", *TÜBA*, VI (1984), s. X-XVII; Günay Kut, "Orhan Şaik Gökyay", a.e., VI (1984), s. I-IX; a.mlf., *Orhan Şaik Gökyay*, Ankara 1989; a.mlf., "Hocam Orhan Şaik Gökyay'la Hasbihal", *TT*, XXII/133 (1995), s. 34-37; Alpay Kabacalı, *Kültürümüzden İnsan Adaları*, İstanbul 1995, s. 13-17; Sait Maden, "Orhan Şaik Gökyay'ın Şiir Dünyası", *TÜBA*, VI (1984), s. XVIII-XX; Birol Emil, "Son Büyük Hoca da Gitti, Orhan Şaik Gökyay", *Türk Edebiyatı*, sy. 255, İstanbul 1995, s. 77-80; Kurtuluş Kayalı, "Kültürel Erozyona Tepki ya da Orhan Şaik Gökyay'ın Entellektüel Olarak Önemi", *Folklor/Edebiyat*, I/2, İstanbul 1995, s. 60-65; Mahmud Şakiroğlu, "Dede Korkud'un Torunu, Kâtib Çelebi'nin Evladı Orhan Şaik Gökyay'ın Ardından: Tarih Metni Neşri ve Araştırmaları Hakkında", *TT*, III/15 (1995), s. 42-45; Gönül A. Tekin, "Orhan Şaik Gökyay", a.e., XXII/133 (1995), s. 38-39; Necdet Sakaoğlu, "Durağı Cennetin Söz Bahçeleri Olsun...", a.e., XXIII/136 (1995), s. 5-8; Necdet Öztürk, "Orhan Şaik Gökyay: Hayatı ve Eserleri", *TDA*, sy. 94 (1995), s. 27-45; "Gökyay", *TA*, XVII, 510; "Gökyay", *TDEA*, III, 355-356.

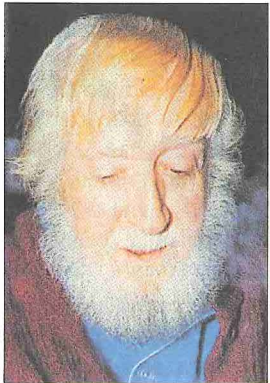
İSMAİL E. ERÜNSAL

GÖLPINARLI, Abdülbaki

(1900-1982)

Türk tarikatları ve özellikle Mevlevîlik, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yûnus Emre üzerindeki araştırmaları ile tanınan âlim.

Baba tarafı Azerbaycan'da Gence'ye çıkan, oradan Bursa'ya göç etmiş bir ailenin çocuğudur. Kendisine seçtiği Gölpınarlı soyadı, büyük babası Mustafa İzzet Efendi'nin dedesi Abbas Ağa'nın Gence'deki Gökçay bucağının Gölpınar (Gökbulak) köyünden olması dolayısıyla aile-

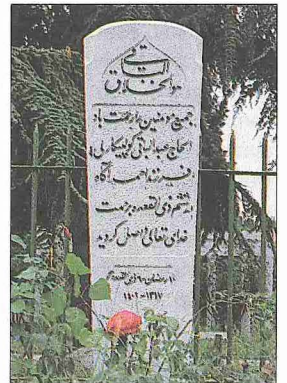

Abdülbaki
Gölpınarlı

sinin Gölpınarlızâdeler diye tanınmasındandır. Aile zamanla Rusçuk'a yerleşmiş, büyük babasının oranın Eytam müdürü oluşunun yanı sıra babası Ahmed Âgâh Efendi de Vilâyet Mektubî Kalemi'nde hizmet görmüştür. 1877-1878 Türk-Rus Savaşı sırasında İstanbul'a gelen Âgâh Efendi, burada Dağıstan göçmenlerinden Aliye Şöhret Hanım ile evlenmiştir. Âgâh Efendi Evkaf Nezâreti'nde vazife aldıktan başka Rusçuk'ta iken takdirini kazandığı Ahmed Midhat Efendi'nin maiyetinde ömrünün sonuna kadar onun çıkardığı *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde çalışmış; burada yıllarca verdiği hizmetten dolayı "seyhülmuhabirîn", "baba" gibi unvanlarla anılmıştır. Abdülbaki Gölpınarlı 10 Ramazan 1317'de (12 Ocak 1900) İstanbul'da Kadırga semtinde dünyaya geldi. Kendisine başlangıçta dedesinin taşıdığı Mustafa İzzet adı verilmişse de ailenin çocukları çok yaşamadığı için uzun ömürlü olsun diye adı Abdülbaki'ye çevrilmiştir. "Kıyâmî" mahlası ile şiirler yazan büyük babası gibi şairlik tarafı olan babası Âgâh Efendi kendi gayretiyle Çağatayca ve Farsça öğrenmiş, Rusçuk'ta iken Bektaşîliğe intisap etmiş, İstanbul'a gelişinde ise Nakşî olmuştu. Kültürlü bir aile muhitinde yetişen, daha yedi sekiz yaşlarında iken Bahâriye Mevlevîhânesi'ne devama başlayıp küçüklük çağından itibaren tasavvuf ve tarikat kültürü ile temasa geçen Abdülbaki, Bâbiâlî'de Hoca Tahsin Medresesi'ndeki Yûsuf Paşa İlmektebi'nden sonra özel Menbaülirfan İdâdisi'nin rüşdiye kısmını bitirip devam etmekte olduğu Gelenbevi İdâdisi'nin son sınıfında iken 1916'da babasının ölümü üzerine tahsilini bırakarak çalışma hayatına atılmak zorunda kaldı. Mezun olduğu Menbaülirfan'da coğrafya ve Farsça hocalığından başka bir ara Vezneciler'de kâğıtçılık ve kitapçılık yaptı. Geçim sıkıntısı çektiğinden dostlarından birinin davetine uyarak 1920'de gittiği Çorum'un Alaca ilçesinde Kenzülrifan İlmektebi'nde başmuavin, daha sonra da başmuallim oldu. 1924'te İstanbul'a gelerek imtihanla Erkek Muallim Mektebi'nin son sınıfına kabul edildi. 1925'te burayı bitirip babasının ölümüyle eksik kalmış devam süresini doldurmak için son sınıfına girdiği İstiklâl Lisesi'nden mezun oldu (15 Ağustos 1926). Bir yandan öğretmenlik yaparken bir yandan da devam ettiği Edebiyat Fakültesi'nde yüksek tahsilini tamamladı (1930). Konya, Kayseri, Balıkesir liselerinde edebiyat

öğretmenliğinden sonra bir ara İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi hâfiz-ı kültüblüğünü takiben tekrar Balıkesir'de az bir süre edebiyat ve kısa bir zaman da Gazi Osman Paşa Ortamektebi'nde Türkçe öğretmenliği yaptı. Daha sonra Vefa Lisesi'ne tayini çıkıp bunun ardından iki yıl kadar da Kastamonu Lisesi edebiyat öğretmenliğinde bulundu. Resmî sicil özetinde (*JTS*, XIX [1995], s. XIII) yer almamakla beraber birçok yerde onun Haydarpaşa Lisesi'nde edebiyat öğretmenliğini sürdürdüğünden söz edilir. Vefa Lisesi'ndeki öğretmenliğinin tarihi de belli değildir. Gölpınarlı, 1939'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne ilkin okutman, ardından doçent olarak tayin edildi. Söylenene bakılırsa akademik kariyere geçişi, *Yunus Emre*. *Hayatı* adlı eseri doktora tezi sayılmak suretiyle gerçekleşmiştir. Bu fakülte de Farsça ve metinler şerhi hocalığı yapmakta iken 1942'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne geçerek burada İslâm-Türk tasavvuf tarihi ve edebiyatı derslerini okuttu. 1945 Nisanında Marksist faaliyette bulunmak isnadı ile tutuklanıp on ay süren bir yargılanma sonunda beraat ederek (26 Şubat 1946) görevine döndü. 1949'da kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Bundan sonra kendini tamamıyla Mevlânâ, Mevlevîlik ve tarikatlarla ilgili araştırmalarına veren Gölpınarlı 25 Ağustos 1982'de vefat etti. Kabri Üsküdar'da Seyitahmet deresindeki Şiî Mezarlığı'ndadır.

Çok hassas ve farklı bir karaktere sahip olan Abdülbaki Gölpınarlı, küçük yaşlarından başlayarak çeşitli tarikatlara girmişse de fazla sebat göstermeden bunlardan ayrılmıştır. Görüş ve cephe değiştirmesiyle ilgili olarak, Nâmık Kemal'e yaptığı hücumlardan dolayı Nâzım Hikmet aleyhinde yazılmış yazılar arasında en ağır hicviyeyi kaleme alan bir kimse iken sonraki yıllarda Marksist ta-

Abdülbaki
Gölpınarlı'nın
Seyitahmet
deresi
Şiî
Mezarlığı'ndaki
mezar taşı -
Karacaahmet /
İstanbul

ninan bir çevre ile ilişkide bulunabilmesi onun değişken mizacı hakkında bir fikir verebilir. Nâzım Hikmet'e karşı, adı geçen Peyami Safa'ya olan hicviyesi yolunda yazdığı bu manzume Atsız tarafından, "Bu aşağıdaki şiiri arkadaşım Abdülbaki Gölpınarlı gönderdi. Nâzım Hikmetof Yoldaşa haddini bildiren bu yazıyı da Türkçüler'in duygularına makalesi için neşrediyorum" kaydıyla yayımlanmıştır (*Komünist Don Kışotu Proleter-Burjuva Nâzım Hikmetof Yoldaşa*, İstanbul 1935, s. 13-16). Çabuk parlar, bir görüşten onun tam karşıtı bir görüşe geçebilen mizacına mukabil bütün hayatı boyunca Şiilik ve Mevlâvilîğe büyük bir sadakatle bağlı kalmıştır. Şii usulünce namaz kılarken secdede başını koyduğu Necef taşını göz yaşı ile ıslatır, Mevlânâ'dan söz ederken gözleri yaşarır. Farsça'yı iyi öğrenmiş, ayrıca girdiği tarikatlarda tasavvuf ve bu tarikatların âdâbı hakkında bilgi edinmiştir.

Gölpınarlı'nın araştırma yazılarının büyük bir kısmı *Atsız Mecmua*, *Orhun*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi* ve Balıkesir Halkevi mecmuası *Kaynak*'tan başlayarak *Türkiyat Mecmuası*, *Şarkiyat Mecmuası*, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, *Türk Dili* dergisiyle *Aylık Ansiklopedi*, *Türk Ansiklopedisi* ve *İslâm Ansiklopedisi* gibi ilmî yayın organlarında çıkmıştır. Ayrıca çeşitli gazete ve dergilere de çok sayıda yazı yazmıştır. Onun yorumlamak bilmez çalışmaları ile Türk tarikat ve tasavvuf tarihi üzerindeki bilgiler gelişmiş, Yunus Emre, Mevlânâ ve Mevlâvilik araştırmaları mühim ilerlemeler kaydetmiştir. Kendisine gelene kadar Yunus Emre'nin iptidai ve güvenilirlikten uzak neşirler seviyesinde kalmış şiirlerinin sağlam metinlerine ilk defa onun sabırlı çalışmaları ile kavuşulmuştur. Bu arada Gölpınarlı'nın Yunus Emre'yi bâtinî göstermek gibi birtakım zorlamalara girişmekten kendini alamadığı da kaydedilmelidir. Öte yandan yakın zamanlarda Fr. Taeschner'in kalemine inhisar etmiş gibi görünen fütüvvet müessesesiyle ilgili literatür onun vukufu araştırmaları, Arapça ve Farsça'dan yaptığı fütüvvetnâme tercüme ve Türkçe fütüvvetnâmelerden açıklamalı metin neşirleriyle fevkalâde zenginleşmiştir. Divan şiirinin en seçme eserlerinden bazılarının metinlerini, açıklayıcı giriş ve notlarla yeni nesillere sunmuş olduğunu da belirtmek gerekir. Bütün bunlardan başka Mevlânâ Celâleddin'in

eserleri de günümüz Türkçe'sine onun kalemıyla külliyat halinde kazandırılmıştır. Gölpınarlı'nın zengin ve işlek Türkçe'si, yaptığı bütün tercüme ve asıllarına yakın bir zevkle okunur kalmıştır.

Eserleri. Abdülbaki Gölpınarlı'nın büyüklü küçüklü sayısı 114'e varan kitabı ve 400'ün üstünde ilmî makalesi vardır. Gölpınarlı başlangıçta, 1927-1933 yılları arasında ilk mektepler için epey zaman okutulmuş çeşitli ders kitapları da yazmıştır. Bunlar arasında din derslerine ait olanlar başta gelir. Eserleri şu gruplar altında toplanabilir: **A) Başlıca Telif Eserleri ve Önemli Makaleleri.** 1. *Me'lâmîlik ve Melâmîler* (İstanbul 1931). Gölpınarlı, ilmî alandaki ilk ve aynı zamanda şöhretini yapan bu eserini Edebiyat Fakültesi mezuniyet tezi olarak uzun bir çalışma sonunda ortaya koymuştur. Bu hacimli araştırması daha çok Türk Melâmîleri'nin biyografileriyle bunların düşüncelerini içine alır. Daha sonraki yıllarda kendi el yazısı ile yaptığı ilâve ve notları ihtiva eden nüshası üzerinden bir tıpkıbasımı yapılmıştır (İstanbul 1992). Burada, 1931'de Türkiyat Enstitüsü adına basılırken başına eseri değerlendiren bir önsöz yazmış olan M. Fuad Köprülü'ye ithaf sayfasını Gölpınarlı'nın "kaziyye-i mensûha" diye bir kayıt düşerek iptal ettiği göze çarpmaktadır. 2. *Baki. Edebî Şahsiyeti, Baki'de Tasavvuf*, *Müntehap Parçalar* (İstanbul 1932). 3. *Fuzulî* (İstanbul 1932). 4. *Kaygusuz Vize-i Alâeddin. Hayatı ve Şiirleri* (İstanbul 1933). Ahmed Sârbân'a ispat edilen "Kaygusuz" mahlaslı şiirlerin Vizeli Alâeddin'e ait olduğunu ortaya koyan ve onun etrafı biyografisini veren bir çalışmadır. 5. "Yunus Emre'de Öz Türkçe Kelimeler" (*TM*, IV [1934], s. 265-279). 6. "Âşık Paşa'nın Şiirleri" (*TM*, V [1936], s. 87-100). 7. *Yunus Emre. Hayatı* (İstanbul 1936). Yunus Emre hakkında bilinenleri zenginleştiren ve onun hayatını aydınlığa kavuşturmaya çalışan bir çalışmadır. 8. *Yunus ile Âşık Paşa ve Yunus'un Bâtınîliği* (İstanbul 1941). 9. "Nâmîk Kemal'in Şiirleri", *Nâmîk Kemal Hakkında* (İstanbul 1942, s. 13-77). 10. *Pir Sultan Abdal* (Ankara 1943, Pertev Nailî Boratav'la birlikte; genişletilmiş 2. bs. İstanbul 1991). 11. "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları" (*İFM*, XI/1-4 [1949-1950], s. 3-354). Burada biri Arapça, biri manzum olmak üzere beş Farsça altı adet en eski fütüvvetnâmenin tıpkıbasımı verilmiş, ma-

kalenin sonuna da tercüme eklenmiştir. 12. "Burgâzî ve 'Fütüvvet-nâme'si" (*İFM*, XV/1-4 [1953-1954], s. 76-154). 13. *Divan Edebiyatı Beyânındadır* (İstanbul 1945). Divan edebiyatını her yönüyle kusurlu ve kötü göstermek gayesini güden, geniş tartışmalara yol açmış nihilist tutumda bir tenkittir (hakkındaki tepkiler için özellikle bk. Nurullah Ataç, "Mektup- Abdülbâki Gölpınarlı'ya", *Ulus*, 16 Nisan 1945; Orhan Şaik Gökyay, "Bu da Divan Edebiyatı Beyânındadır", *Yücel*, nr. 112 [Şubat 1946], s. 186-193). Böyle bir eseri kaleme almaktan duyduğu pişmanlığı sonraları çeşitli vesilelerle ifade eden Gölpınarlı'nın divan şiirini örnekleriyle tanırtma yolunda çalışmalara ve metin neşirlerine yönelmesi dikkat çekicidir. 14. *Mevlânâ Celâleddin: Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler* (İstanbul 1951, 4. bs. 1985). Bedüzzaman Fürûzanfer'in aynı adlı eserinden müphem olmak birlikte Mevlânâ ve etrafındakiler hakkında onunla ölçülemeyecek kadar ayrıntılı bilgi ihtiva etmektedir. Tevfik Subhânî tarafından, başına Gölpınarlı hakkında konulan bir önsözle birlikte *Mevlânâ Celâleddin: Zindegânî, Felsefe, Âşâr u Güzidei ez Ânhâ* adıyla Farsça'ya tercüme edilmiştir (Tahran 1363 hş./1984). 15. *Yunus Emre: Hayatı, Sanatı, Şiirleri* (İstanbul 1952, 9. bs. 1979). 16. *Mevlânâ'dan Sonra Mevlâvilik* (İstanbul 1953). Bazı ilâvelerle birlikte ikinci baskısı yapılan eser (İstanbul 1983), Mevlânâ'dan sonra gelen Mevlâvilik'in hal tercüme ve Mevlâvilik hakkında ayrıntılı bilgiler ihtiva eder. 17. *Kaygusuz Abdal, Hatayî, Kul Himmet* (İstanbul 1953). 18. *Nailî-i Kadim* (İstanbul 1953). 19. *Nesimi-Usulî-Ruhî* (İstanbul 1953). 20. *Pir Sultan Abdal* (İstanbul 1953, 5. bs. 1981). 21. *Şeyh Galip* (İstanbul 1953). 22. *Divan Şiiri: XV-XVI. Yüzyıllar* (İstanbul 1954). 23. *Divan Şiiri: XVII. Yüzyıl* (İstanbul 1954). 24. *Divan Şiiri: XVIII. Yüzyıl* (İstanbul 1955). 25. *Divan Şiiri: XIX. Yüzyıl* (İstanbul 1955). 26. *Divan Şiiri: XX. Yüzyıl* (İstanbul 1955). 27. "Şeyh Seyyid Gaybî oğlu Şeyh Seyyid Hüseyin'in 'Fütüvvet-Nâme'si" (*İFM*, XVII/1-4 [1955-1956], s. 27-72). 28. "Fütüvvet-Nâme-i Şeyh Seyyid Hüseyin İbni Gaybî" (*a.y.*, s. 73-126 [Eserin Latin harflerine çevrilmiş metnidir]). 29. "Fütüvvet-Nâme-i Sultanî" ve "Fütüvvet Hakkında Notlar" (*a.y.*, s. 127-155 [Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin "Fütüvvetnâme'si hakkındadır]). 30. "Konya'da Mevlânâ

Dergâhî'nin Arşivi" (a.y., s. 156-178). 31. "Fağlallâh-i Hurûfî'nin Oğluna Ait Mektup" (ŞM, I [1956], s. 37-57). 32. "Fağlallâh-i Hurûfî'nin Wasiyyat-Nâma'sı veya Wäsâyâ'sı" (ŞM, II [1957], s. 53-62). Fazlullah-ı Hurûfî'nin vasiyetnâmesinin metnini de içine almaktadır. 33. "Mawlânâ Şams-i Tabrizî ile Altmış İki Yaşında Buluştu" (ŞM, III [1959], s. 156-161). 34. *Nasreddin Hoca* (İstanbul 1961 [Abidin Dino'nun yaptığı resimlemelerle]). 35. *Yunus Emre ve Tasavvuf* (İstanbul 1961, 2. bs. 1992). 36. *Yunus Emre ve Yattığı Yer* (Eskişehir 1963). 37. *Alevî-Bektaşî Nefesleri* (İstanbul 1963). 38. *Mevlevî Âdâb ve Erkânı* (İstanbul 1963). Mevlevîler arasındaki terimlerle Mevlevîliğe giriş ve semâ töreni hakkında ayrıntılı bilgileri içine alır. 39. "Bektaşîlik-Hurûfilik ve Fağl Allah'ın Öldürülmesine Düşürülen Üç Tarih" (ŞM, V [1964], s. 15-22). 40. "Hurûfilik ve Mîr-i 'Alem Celâl Bik'in Bir Mektubu" (TM, XIV [1965], s. 93-110). 41. *Sınavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin* (İstanbul 1966). 42. *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu* (I-IV, Ankara 1967-1994). 43. *100 Soruda Tasavvuf* (İstanbul 1969, 2. bs. 1985). 44. *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar* (İstanbul 1969, 2. bs. 1985). 45. *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi* (İstanbul 1972). 46. "Niyâzî-i Mısırlı" (ŞM, VII [1972], s. 183-226). 47. *Hurûfilik Metinleri Kataloğu* (Ankara 1973). 48. *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri* (İstanbul 1977).

B) Tercümeleleri. 1. *Nizamî-i Aruzî. Çiharı Makaleden İlm-i Tıp ve Meşhur Hekimlerin Mahareti* (Süheyl Ünver'in açıklamaları ile, İstanbul 1936). 2. *Tansuknâme-i İlhan der Fünunu Ulûm-ı Hâtâf Mukaddimesi* (İstanbul 1939). 3. *Fuzulî, Sıhhat ve Maraz* (İstanbul 1940). 4. *Mevlânâ Celâleddin, Seçme Rubâîler* (İstanbul 1945, 2. bs. 1968). 5. *Mevlânâ, Mesnevî* (I-VI, İstanbul 1942-1946, 7. bs. Ankara 1988). *Veled İzbudak tercümesine yaptığı şerhi*. 6. *Ferideddin-i Attar, Manûk al-Tayr* (I-II, İstanbul 1944-1945, 4. bs. 1990-1991). 7. *Hafız Divanı* (İstanbul 1944, 5. bs. 1992). 8. *Şebüsterî, Gülşeri Râz* (İstanbul 1944, 4. bs. 1989). 9. *Ferideddin-i Attar, İlâhîname* (İstanbul 1947, 5. bs. 1988). 10. *Hayyam. Rubâîler ve Silsilat-al-Tartîb, İbn-i Sînâ'nun Tamcîd'i ve Tercemesi* (İstanbul [1953]). 11. *Mevlânâ Celâleddin, Dîvân-ı Kebîr, Gül-deste* (İstanbul 1955). 12. *Mevlânâ Celâleddin, Dîvân-ı Kebîr* (I-VII, İstanbul 1957-1974; 2. bs. Ankara 1992). 13.

Mevlânâ Celâleddin, Divan-ı Kebîr'den Seçme Şiirler (İstanbul 1959; *Divan-ı Kebîr'den Seçmeler* adıyla 2. bs. İstanbul 1970; 3. bs. Ankara 1989). 14. *Mevlânâ Celâleddin, Fihî Mâ-Fih* (İstanbul 1954, 2. bs. 1959). 15. *Mevlânâ Celâleddin, Mektuplar* (İstanbul 1963). 16. *Mevlânâ Celâleddin, Mecâlis-i Sab'a* (Konya 1965; 2. bs. İstanbul 1994). 17. *Şebüsterî, Gülşeri Râz Tercüme ve Şerhi* (İstanbul 1972). 18. *Mevlânâ Celâleddin, Mesnevî ve Şerhi* (I-IV, İstanbul 1973-1974, daha sonra *Mesnevî Tercümesi ve Şerhi* adıyla, I-VI, İstanbul 1981-1984). 19. *Mevlânâ Celâleddin, Rubâîler* (İstanbul 1964; 2. bs. Ankara 1982). 20. *Hayyam ve Rubâîleri* (İstanbul 1973, 2. bs. 1994). 21. *Mevlânâ Celâleddin, Fihî Mâ-Fih, Mektuplar ve Mecâlis-i Sebâ'dan Seçmeler* (İstanbul 1972; 3. bs. Ankara 1985). 22. *Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî, Ma'ârif* (İstanbul 1973). 23. *Sultan Veled, İbtidâ-Nâme* (Ankara 1976).

C) Yayımladığı Metinler. 1. *Yunus Emre Divanı* (I-II, İstanbul 1943, III, 1948). Yunus Emre ve diğer Yunuslar'la ilgili ayrıntılı bir önsözle birlikte Yunus divanındaki arkaik kelimeleri açıklayan bir sözlüğü de ihtiva eder. 2. *Fuzulî Divanı* (İstanbul 1948, 3. bs. 1985). 3. *Nedim Divanı* (İstanbul 1951, 2. bs. 1972). 4. *Rubâîyyât-ı Hakîm Hayyâm, Tarabhâne-i Yâr Ahmed-i Râsîdî, Risâle-i Silsiletü't-terfîh, Hutbe-i Temcîd-i İbn Sînâ ve Terceme-i Hutbe ve Temcîd bâ Mukaddime ve Havâşî-i Abdülbaki Gölpınarlı* (İstanbul 1332 hş. /1953). 5. *Vilâyet-nâme (Manâkıb-ı Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî)* (İstanbul 1958, 2. bs. 1990). 6. *Yunus Emre, Risâlat al-Nushiyye ve Dîvân* (Eskişehir 1965; *Yunus Emre, Divan ve Risâletü'n-nushiyye* adıyla 2. bs. İstanbul 1991). 7. *Halîl bin İsmâil bin Şeyh Bedrüdîn Mahmûd, Sınavna Kadıoğlu Şeyh Bedreddin Manâkıbı* (İstanbul 1967, İsmet Sungurbey ile birlikte). 8. *Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk* (İstanbul 1968; bazı yazmaları ile Bulak basması arasında bir edisyon kritik mahiyetinde olan bu yayında eserin Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi Eki, nr. 171'de kayıtlı müellif hattı ile olan nüshasının tıpkıbasımı da verilmiştir). 9. *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri* (İstanbul 1971, 6. bs. 1991). 10. *Şeyh Galib, Seçmeler ve Hüsn ü Aşk* (İstanbul 1976). 11. *Şeyh Galib Divanından Seçmeler* (İstanbul 1971; 4. bs. Ankara 1989).

D) Şiîliğe Dair Eserleri ve Tercümeleleri. 1. *Yeni Güzlâr-ı Hasaneyn: Vak'a-i*

Kerbela (Remzi Aczî takma adıyla, İstanbul 1955). 2. *İmâm-ı Ali Buyruğu: Nahc al-balâga, Hutbeleri, Mektupları, Hikmetleri ve Şiirleri* (İstanbul 1958; çok genişletilmiş olarak Hazret-i Emîr Ali İbn-i Ebitalib, *Nehc'ül-Belâga, Hz. Ali'nin Hutbeleri, Vasiyyetleri, Emirleri, Mektupları, Hikmet ve Vecizeleri*, metnin terceme ve şerhi, Hazırlayan Abdülbaki Gölpınarlı, 1. bs. İstanbul 1972; 2. bs. Kum 1401 hş./1981; 3. bs. İstanbul 1990). 3. *On İki İmâm* (Ankara [1958]; 2. bs. İstanbul 1964). 4. *Ca'ferî Mezhebi ve Esasları, Yeryüzü ve Hüseyin'in Toprağı* (Muhammed Husayn Kâşif al-Gatâ'dan tercüme, İstanbul 1960, 3. bs. 1979). 5. *Ca'ferîler Kimlerdir ve Mısır el-Ezher Müftüsü Merhum Şeyh Şaltut'un Târîhî Fetvâsı* (Muhammed b. Mehdiyyî'l-Hüsey-nîyyü's-Şirâzî'den tercüme, İstanbul 1969, 2. bs. 1973). 6. *Abdullah b. Sabâ Masalı: Bir Yalancının Düzmeleri* (Murtaza'l-Askerî'den tercüme, İstanbul 1974). 7. *Müminlerin Emiri Hz. Ali* (İstanbul 1978). 8. *Şîa İnançları, Akaaid'ül-İmâmiyye* (Muhammed Rıza'l-Muzaffer'den tercüme, İstanbul 1978). 9. *Ondört Ma'sûm: Hz. Peygamber, Hz. Fâtıma ve Oniki İmâm* (İstanbul 1979). 10. *Târîh Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şîlik* (İstanbul 1979, 2. bs. 1987).

E) İslâmiyet'le İlgili Eserleri. 1. *Kur'an-ı Kerim ve Meâlî* (I-II, İstanbul 1955-1958). Ayrıca *Kur'an-ı Kerim: Anlamı* (İstanbul 1968) adıyla yeni baskısı yapılan eser indî ve yanılıcı tarafları yüzünden şiddetli tenkitlere mâruz kalmıştır. Gölpınarlı bu tenkitleri *Kur'an-ı Kerim Hakındaki Tartışmalar Münasebetiyle* adlı broşürü ile (İstanbul 1958) karşılamaya çalışır. Verdiği meâllerde yer yer Şîi perspektifini yansıtmaktan kendini alamayan Gölpınarlı'nın kitabının, Şîa inancını okşayan tarafları dolayısıyla İran'da bir üçüncü baskısı da yapılmıştır (*Kur'an-ı Kerim*, Kum 1402 hş./1982). 2. *Hz. Muhammed ve Hadisleri* (İstanbul 1957, ilâveli 5. bs. 1972). 3. *Sosyal Açıdan İslâm Tarihi I: Hz. Muhammed ve İslâm* (İstanbul 1969; genişletilmiş 2. bs. İstanbul 1985, 3. bs. 1991). 4. *Muhammed Suresinin Tefsiri ve Feth Suresinin Tefsiri* (Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî'den tercüme ve şerhi, Ankara [1973]).

Abdülbaki Gölpınarlı'nın biyografisi, tarikatlar, tasavvufî ve dinî terimler etrafında çok sayıda ansiklopedi maddesi bulunmaktadır. Onu *Aylık Ansiklopedi*, on üçü *İslâm Ansiklopedisi*, altmış dokuzu *Türk Ansiklopedisi*'nde, ikisi

The Encyclopaedia of Islam'da olmak üzere doksan dört madde yazmıştır. Bunlar arasında *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Bayramiyye", "Celvetiyye", "Çile", "Kızılbaş", "Mevlevîlik", "Nesîmî", "Niyâzî-i Mîsrî", "Şemsiyye", "Şeyh Galib", "Tercüman"; *Türk Ansiklopedisi*'nde "Halvetiyye", "Hurûfluk", "Kadirlik", "Kalenderiyye" ve *The Encyclopaedia of Islam*'daki "Djilwatiyya", "Fağl Allâh Hurûfî" maddelelerini özellikle belirtmek gerekir.

Basılı olmayan eserleri arasında Türk Tarih Kurumu için yaptığı *Târîh-i Cihan-güşâ*, *Câmî'ü't-tevârih* ve Nizâmeddin Şâmî'den *Zâfername* tercümeleri vardır. Türk Tarih Kurumu, sonuncu eserin Necati Lugal tarafından yapılan tercümesini basmayı tercih etmiştir. Basılmamış bir başka tercümesi de Abdülkâdir-i Belhî'nin *Sunûhât-ı İlâhiyye*'sidir (Konya Mevlânâ Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Kitapları, nr. 145). Gölpınarlı'nın ayrıca mazmunlar üzerinde ansiklopedik bir eser hazırladığı haber verilmektedir (*JTS*, XIX [1995], s. XIX, LI).

Bütün ilmî ve fikrî çalışmalarını yanında gençliğinden bu yana zaman zaman eski şiir zevkiyle klasik yolda manzumeler de yazan Gölpınarlı bunları bir araya getiren, henüz basılmamış bir divana da sahiptir (Mevlânâ Müzesi, Abdülbaki Gölpınarlı Kitapları, nr. 218).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri* (1930), I, 160-162; Ergun, *Türk Şairleri*, II, 724-727; TA (1971), XVIII, 11-12; TDEA (1979), III, 358-359; Mehmet Kaplan, "Abdülbaki Gölpınarlı", *Milletler Sanat Dergisi*, nr. 56, 15 Eylül 1982, s. 31; Orhan Şaik Gökyay, "Abdülbaki Gölpınarlı'nın Ardından", *MK*, nr. 39, Nisan 1983, s. 47-48; Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul 1983, s. 172-173; S[erver] Tanilli, "In Memoriam Abdülbaki Gölpınarlı", *Turcica*, XVI, Paris 1984, s. 7-9; Atilla Özkrımılı, *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1984, II, 546-547; Tevfik Subhânî, "Muhtaşarî der Bâre-i Zindegânî ve Âşâr-ı Üstâd 'Abdülbâki", *Neşriyye-i Dânişgede-i Edebiyyât u 'Ulûm-i İnsânî*, nr. 128-129, Tebriz 1983, s. 127-136 (ayrıca bk. a.mlf., Gölpınarlı'dan: *Mevlânâ Celâlüddin: Zindegânî, Felsefe, Âşâr u Güzidei ez Ânhâ* tercümesi başındaki önsöz, Tahran 1363 hş./1984, s. 3-14); *Yeni Türk Ansiklopedisi*, İstanbul 1985, III, 1079-1080; *Büyük Larousse*, İstanbul 1986, VIII, 4684; Metin Akar, "Vefatının On İkinci Yılında Abdülbaki Gölpınarlı ve Eserleri", *Bir: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, nr. 2, İstanbul 1994, s. 7-30; Murat Bardakçı, "Salacak'taki Ahşap Ev, Baki Hoca ve «Garib»", *JTS. In Memoriam Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı I*, c. XIX (1995), s. VII-XX; Hatice Aynur, "Abdülbaki Gölpınarlı Bibliyografyası", a.e., s. XXI-LIV; Ali Alparslan, *Abdülbaki Gölpınarlı*, Ankara 1996.

ÖMER FARUK AKÜN

GÖMEÇ HATUN TÜRBESİ

Konya'da eyvan tipinde bir Selçuklu türbesi.

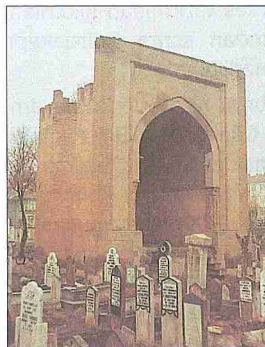
Konya'nın Kalenderhâne mahallesindeki Musallâ Mezarlığı içindedir. Âbidevî cephesini ve diğer yanlarını üstten çeviren mazgal biçimi dendanları sebebiyle yapıya halk arasında Kız Kulesi adı da verilmektedir.

Anadolu Selçukluları döneminde kesme taş yanında tuğla geleneğinin de yaşatıldığı ender eserler arasında bulunan türbeyi yaptıran, IV. Kılıcarşan'ın hanımı ve III. Gıyâseddin Keyhusrev'in annesi Gömeç Hatun'un XIV. yüzyıl başlarında hayatta olduğu anlaşılmakta ve Mevlevî kaynaklarında kendisinden bahsedilmektedir. Ancak yapının üzerinde hiçbir kitâbeye rastlanmadığından tarihlendirilmesi zordur. XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyıl başları arasında teklif edilen tarihlemeler yanında benzerleriyle karşılaştırılarak eseri XIII. yüzyıl sonlarına yerleştirmek de mümkündür.

Gömeç Hatun Türbesi 1950 yılından sonra onarım alınmıştır. Eski halinde etrafını üç yönden çeviren muhtemelen ahşap revakların izleri tesbit edilmiş, zemindeki cenazelik / mumyalık katında dört sanduka bulunduğu belirtilmiştir. Eski kayıtlardan türbenin pek çok vakıf eserle birlikte yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

Türbe, Anadolu'da Selçuklu çağı içinde en erkeni Seyitgazi'de Alâeddin Keykubad'ın annesine ait Ümmühan Hatun Türbesi olmak üzere, ayrı bir grup teşkil eden eyvan biçimi türbelerin en büyük ve âbidevî olanıdır.

Cenazelik / mumyalık katı ile üst yapısının bir bölümü iri kesme taş, daha yukarı kısmı ise tuğladan yapılmıştır. Dikdörtgene yakın plandaki binanın doğu ve batı taraflarında üçgen biçiminde payanda çıkmaları vardır. Sivri kemerli

Gömeç
Hatun
Türbesi -
Konya

ve yüksek bir tak şeklindeki kuzey cephesi, kalkan duvarı biçiminde yapının bütün yüksekliğini aşmaktadır. Kemerin arkasındaki üzeri sivri beşik tonozla örtülü ziyaret mekânına iki yönden merdivenlerle çıkılmaktadır. Âbidevî cephe dikdörtgen bir çerçeve oluşturacak biçimde çevrilmiştir. Bu çerçeve ile kemer içinde hâlâ izleri görülebilen çini kaplamalar vardır. Tonozun sıvalı ve bir zamanlar renkli nakışlarla süslenmiş olduğu kaydedilmekle birlikte cephedeki çini kaplama izlerinin bir kısmının kare levhalarla sır altı, bir kısmının da renkli sır tekniğinde yapılmış olması muhtemeldir.

Ziyaret mekânının ortasında eskiden var olduğu söylenen sandukanın da çini kaplamalı olması mümkündür. Ancak karşı cephedeki dikdörtgen mihrapla yanındaki cüz nişinde çini izi tesbit edilmemiştir. Zemindeki cenazelik / mumyalık katının çapraz tonoz örgü ile yenilenmiş tavanı onarım öncesinde çökmüş durumda idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Suut Kemal Yetkin, *İslâm Mimarisi*, Ankara 1959, s. 205-208; a.mlf., "The Turbeh of Gümüş Hatun, A Seljuk Monument", *Ars Orientalis*, IV, Washington 1961, s. 357-360; Konyalı, *Konya Tarihi*, s. 600-605; Mehmet Önder, *Mevlâna Şehri Konya*, Ankara 1971, s. 190-192; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, II, 143; a.mlf., *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 189; Ara Altun, *Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul 1988, s. 61; M. Ferit Uğur, "Gömeçhane", *Konya*, sy. 9, Konya 1937, s. 566-570; Metin Sözen, "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, I, İstanbul 1968, s. 184-188; M. Oluş Arık, "Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", *Anadolu: Anatolia*, XI, Ankara 1969, s. 99.

ARA ALTUN

GÖNENLİ MEHMET EFENDİ

(1903-1991)

Vâiz, reisülkurrâ.

Aslen Kırmırlı bir çiftçi ailesinin çocuğu olarak Gönen'de doğdu. Babası Osman Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. İlk öğrenimini ve hıfzını tamamladıktan sonra 1920'li yıllarda İstanbul'a gitti. Se rezli Ahmed Şükrü Efendi'nin ders hal-kasına devam ederek 1925'te kiraat il-minden icâzet aldı. Bu arada Medrese-tü'l-irşâd'a kaydoldu. Medreselerin kapatılması üzerine (1924) yeni açılan İmam-Hatip Mektebi'nin son sınıfına kabul edildi; 1927 yılında bu okuldan mezun oldu. Soyadı kanunu çıktıktan sonra Öğüt-